

Kriminalvårdsfrågor

Sammanfattning

I detta ärende behandlar utskottet ett antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden år 2000. Motionerna rör frågor om kriminalvård, bl.a. behandlingsmetoder och permissioner.

Utskottet hänvisar till gällande regelverk och pågående utvecklings- och beredningsarbete. Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motioner.

I ärendet finns sex reservationer, varav tre från (m), två från (m, kd, fp) och en från (m, kd, c, fp). Vidare finns fem särskilda yttranden, varav två från (m), ett från (m, kd, c, fp), ett från (m, kd, c) och ett från (c).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	5
En ny verkställighetslag.....	5
Verkställighetsinnehållet för sexualbrottsdömda, m.m.....	6
Permission	8
Psykiskt störda lagöverträdare	12
Lekmannaövervakare	13
Övrigt	14
Kostnaden för utvisades hemresor.....	14
Särskilda avdelningar för livstidsdömda.....	16
Individuella behandlingsplaner.....	16
Villkorlig frigivning	17
Uppföljning av vårdpåföljder	17
Straffverkställighet utomlands.....	19
Reservationer.....	21
1. En ny verkställighetslag (punkt 1), (m)	21
2. Verkställighetsinnehållet för sexualbrottsdömda, m.m. (punkt 2), (m, kd, c, fp).....	21
3. Permission (punkt 3), (m, kd, fp).....	22
4. Kostnaden för utvisades hemresor (punkt 6), (m, kd, fp)	23
5. Villkorlig frigivning (punkt 9), (m)	23
6. Uppföljning av vårdpåföljder (punkt 10), (m)	24
Särskilda yttranden	25
1. Permission (c).....	25
2. Psykiskt störda lagöverträdare (m)	25
3. Lekmannaövervakare (m, kd, c)	25
4. Individuella behandlingsplaner (m, kd, c, fp)	25
5. Straffverkställighet utomlands (m)	26
Förteckning över behandlade förslag.....	27
Motioner från allmänna motionstiden.....	27

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. En ny verkställighetslag

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju911 yrkande 12 och 2000/01:Ju929 yrkande 16.

Reservation 1 (m)

2. Verkställighetsinnehållet för sexualbrottsdömda, m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju513, 2000/01:Ju517 yrkande 1, 2000/01:Ju911 yrkande 8 och 2000/01:Ju913 yrkande 20.

Reservation 2 (m, kd, c, fp)

3. Permission

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju502, 2000/01:Ju505, 2000/01:Ju507, 2000/01:Ju911 yrkande 16 samt 2000/01:Ju928 yrkandena 13 och 14.

Reservation 3 (m, kd, fp)

4. Psykiskt störda lagöverträdare

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju506 och 2000/01:Ju518.

5. Lekmannaoövervakare

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju510 och 2000/01:Ju516.

6. Kostnaden för utvisades hemresor

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju509.

Reservation 4 (m, kd, fp)

7. Särskilda avdelningar för livstidsdömda

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju710 yrkande 2.

8. Individuella behandlingsplaner

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju913 yrkande 15.

9. Villkorlig frigivning

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju928 yrkande 3 (delvis).

Reservation 5 (m)

10. Uppföljning av vårdpåföljder

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju928 yrkande 11.

Reservation 6 (m)

11. Straffverkställighet utomlands

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju508 yrkande 1.

Stockholm den 15 februari 2001

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ann-Marie Fagerström (s), Maud Ekendahl (m), Helena Zakariasén (s), Morgan Johansson (s), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Yilmaz Kerimo (s) och Sture Arnesson (v).

Utskottets överväganden

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner som rör kriminalvårdsfrågor. Motionerna har väckts under den allmänna motionstiden år 2000.

En ny verkställighetslag

I motionerna Ju911 och Ju929 (båda m) begärs att regeringen snarast tar initiativ till en ny verkställighetslag.

I proposition 1997/98:95 Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen, m.m. övervägde regeringen Fängelseutredningens förslag till en ny lag om verkställighet av fängelsestraff (SOU 1993:76). Regeringen gjorde därvid bedömningen att det då inte fanns anledning att lägga fram något förslag om en ny verkställighetslag.

Utskottet konstaterade vid behandlingen av propositionen att det i och för sig fanns en del omständigheter som talade för en ny lag om verkställighet av fängelsestraff. Här tänkte utskottet bl.a. på de förändringar som hade skett när det gäller verkställighetsinnehållet. En ny lag krävde dock enligt utskottet en mer genomgripande redaktionell översyn av bestämmelserna i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). Vidare hade kriminalvårdens verksamhet efter det att Fängelseutredningens arbete avslutats genomgått en hel del förändringar, både organisatoriskt och vad gällde den närmare utformningen av verkställighetens innehåll. Detta innebar enligt utskottets uppfattning att ytterligare överväganden i frågan krävdes. Därtill konstaterade utskottet att några mer påtagliga tillämpningsproblem inte hade visat sig såvitt avsåg regleringen i KvaL. Utskottet delade därför regeringens uppfattning att det just då inte borde läggas fram något förslag om en ny lag om verkställighet. Utskottet var inte heller berett att förorda att ett ytterligare utredningsarbete sattes i gång (bet. 1997/98:JuU19 s. 7).

När utskottet senast behandlade denna fråga under våren 2000 (bet. 1999/2000:JuU15 s. 3 f) noterade utskottet att frågan om en ny verkställighetslag skulle övervägas i samband med att en systematisk och redaktionell översyn av KvaL görs. Utskottet anförde, i likhet med tidigare uttalanden, att det finns en del omständigheter som talar för en ny lag om verkställighet av fängelsestraff. Utskottet ansåg emellertid att det förestående arbetet inte borde föregripas.

Utskottet har inhämtat att frågan om direktiv till en sådan översyn bereds i Regeringskansliet med inriktning på ett beslut under hösten år 2001.

Utskottet anser att resultatet av den aviserade översynen bör avvaktas. Riksdagen bör avslå motionerna Ju911 och Ju929 i dessa delar.

Verkställighetsinnehållet för sexualbrottsdömda, m.m.

I motionerna Ju517 (m), Ju911 (m) och Ju913 (kd) framställs bl.a. önskemål om att farmakologisk behandling som syftar till att minska sexualdriften skall gälla som villkor för villkorlig frigivning av personer som dömts för sexualbrott.

Dagens regler innebär att det inte finns någon möjlighet att ställa villkor för frigivningen. Däremot kan den lokala kriminalvårdsmyndigheten besluta att den frigivne skall ställas under övervakning (26 kap. 11 § brottsbalken). Vidare kan övervakningsnämnden besluta att den dömde skall iaktta vissa föreskrifter under prövotiden, dvs. den tid som motsvarar den återstående strafftiden, dock minst ett år (26 kap. 15 och 16 §§ samma balk). Här handlar det bl.a. om nykterhetsvård eller annan vård eller behandling.

Såvitt gäller själva behandlingen inom kriminalvården finns bestämmelser i KvaL. En intagen skall enligt 10 § KvaL ges möjlighet till lämplig sysselsättning som främjar utsikterna för honom att efter frigivningen inordna sig i samhället, t.ex. särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott. En intagen som har behov av medicinspsykologisk eller någon annan särskild behandling skall också beredas sådan, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar.

Enligt 12 § KvaL är en intagen normalt skyldig att delta i den verksamhet och ha den sysselsättning som anvisas honom. Att delta i anvisad programverksamhet är således obligatoriskt. Medicinsk behandling däremot kan, liksom eljest inom samhället, normalt endast ges på frivillig grund. Undantag härvidlag är den behandling som kan ske med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

Kriminalvårdsstyrelsen har på regeringens uppdrag kartlagt vilka program som används för behandling av män som har dömts för våldsbrott mot kvinnor. Programmen genomförs huvudsakligen i samtalsform i grupp och ofta i samarbete med polis och socialtjänst. Problematiken tas även upp i sex- och samlevnadskurser eller i gruppsamtal om relationer vid anstalter som har allmänna våldsbrottsprogram.

I sammanhanget bör även nämnas att regeringen avsatt 2 miljoner kronor för en utvärdering av i vilken utsträckning befintliga behandlingsmetoder för män som har begått vålds- och sexualbrott mot kvinnor är lämpliga och verk-samma (se bet. 1997/98:JuU13 s. 45 f). En del av de avsatta medlen har nyligen använts till att finansiera en internationell konferens.

Inom kriminalvården arbetar man för att utveckla insatserna för män som dömts för vålds- eller sexualbrott mot kvinnor. Målsättningen är att alla sexualbrottsdömda skall delta i brottsrelaterade program som är direkt utformade för dem. En försöksverksamhet pågår för sexualbrottsdömda på anstalt med ett risk- och behovsinstrument (SVR-20). Instrumentet är ett hjälpmedel för att bedöma riskfaktorer för återfall i likartade brott i syfte att möta den intagnes behov av insatser, särskilt med avseende på psykoterapeutisk behandling. Ett liknande bedömningsinstrument (SARA) används på försök för att ut-

veckla insatserna för dem som har dömts för misshandel av sin partner eller före detta partner (kriminalvårdens budgetunderlag för år 2000 s. 22 och för år 2001 s. 26).

Inom Kriminalvårdsstyrelsen pågår ett arbete som syftar till att differentieringen såvitt gäller de sexualbrottsdömda skall öka. Arbetet beräknas vara klart under våren 2001.

Karolinska Institutet (KI) har på uppdrag av Kriminalvårdsstyrelsen undersökt förutsättningarna för en senare effektstudie av behandlingsinsatser för sexualbrottsdömda på kriminalvårdsanstalt. Undersökningen redovisas i rapporten Att påverka och påverkas. I rapporten skisseras också hur ett instrument för rutinmässig fortlöpande uppföljning skulle kunna utformas och tillämpas. Undersökningen bygger på intervjuer med berörd personal och en registerundersökning. Sammanfattningsvis resulterade arbetet i bedömningen att den vetenskapliga underbyggnaden, anpassningen till målgruppen och genomförandet av program för sexualbrottsdömda i fängelse i dag inte är tillfredsställande. Formerna för prioritering av klienter till behandling samt dokumentation av såväl programmets innehåll som genomförda insatser på individnivå är bristfälliga. Sammantaget bedöms förutsättningarna inte vara uppfyllda för meningsfulla effektstudier av behandlingen. Emellertid förefaller – anför det – möjligheterna att på lite längre sikt kvalitetssäkra och vidareutveckla programverksamheten vara relativt goda. Förutom en motivation och önskan till vidareutbildning hos många av de kriminalvårdsanställda som arbetar med programverksamhet för sexualbrottsdömda, finns ett samhälleligt stöd för att genom påverkan av den dömda minska den individuella risken för återfall i brott. I rapporten rekommenderas kriminalvården att avvakta några år med att genomföra effektstudier. Utvärderingar är dyrbara och arbetskrävande och kunskapsläget sådant att man först bör överväga att styra in verksamheten mot mer vetenskapligt underbyggda behandlingsformer.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen haft att ta ställning till motionsyrkanden med liknande innehåll som de nu aktuella, senast under våren 2000 (bet. 1999/2000:JuU15 s. 6 f). Såvitt gällde de då aktuella motionsyrkandena anförde utskottet att det var av största vikt att män som har begått vålds- eller sexualbrott erhåller adekvat behandling i syfte att minimera risken för att de återfaller i sådan brottslighet. Det var därför positivt att en kartläggning hade skett av de behandlingsinsatser som görs för män som har begått våldsbrott och att initiativ tagits till den nyss nämnda utvärderingen av i vilken utsträckning befintliga behandlingsmetoder för män som har begått vålds- eller sexualbrott mot kvinnor är lämpliga och verksamma. Resultaten av arbetet borde enligt utskottet avvaktas.

Utskottet vill nu inledningsvis understryka att utskottet – liksom tidigare – har en positiv grundinställning till det utvecklingsarbete som pågår i fråga om behandlingsmetoder för sexualbrottsdömda. Som utskottet tidigare framhållit är det viktigt att kunskaperna ökar om dessa metoders effekter. Den undersökning som nu genomförts av Karolinska Institutet visar att nya behandlingsmetoder bör föregås av noggranna överväganden så att metoderna blir

möjliga att utvärdera. Utskottet utgår från att detta kommer att beaktas i det fortsatta arbetet.

När det sedan gäller frågan om det för frigivning skall kunna ställas villkor om farmakologisk behandling kan utskottet i och för sig ha förståelse för att ett sådant krav kan framstå som lockande. Utskottet vill dock påpeka att ett sådant system knappast kan ges annan räckvidd än under tiden för villkorlig frigivning och att det, som all annan medicinsk behandling, torde kräva noggrann kontroll och uppföljning. Det finns också anledning att räkna med att en del dömda inte kommer att vilja underkasta sig behandlingen och därmed inte kunna friges förrän hela strafftiden gått till ända. Denna skillnad gentemot andra dömda kan framstå som svärmotiverad samtidigt som frågan kompliceras ytterligare av de begränsningar som gäller för vård under tvång. Utskottets utgångspunkt är alltså att andra metoder bör väljas för att minska risken för återfall i den aktuella typen av brott. Här är det möjligt att den i motionerna åsyftade behandlingen om den ges på frivillig grund i vissa fall kan vara till nytta.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju517, Ju911 och Ju913 i här aktuella delar.

I motion Ju513 (s) efterlyses nya behandlingsformer som bidrar till de dömdas återanpassning i samhället. Som exempel nämns att man i USA låtit intagna fungera som brandmän.

I budgetpropositionen för år 2001 (utg.omr. 4 avsnitt 4.4.4) redovisar regeringen sin uppfattning om den framtida inriktningen på verksamheten inom kriminalvården. Där anförs bl.a. att det är viktigt att göra arbetsdriften mer meningsfull och anpassad efter de intagnas behov.

Utskottet håller i och för sig med om att det är viktigt att arbetet inom kriminalvården bedrivs så att de dömda uppfattar verksamheten som meningsfull. Som framgår ovan behövs det dock inte något riksdagsinitiativ för att åstadkomma detta. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion Ju513.

Permission

I motion Ju928 (m) framhålls att permissioner bör beviljas restriktivt då allmänhetens skyddsintresse måste anses vara det primära. Motionärerna understryker att de intagnas individuella vårdplaner skall läggas till grund för beslut om i vilken utsträckning permission bör beviljas. I motionerna Ju505 (m) och Ju507 (kd) efterfrågas en översyn av permissionsreglerna i fråga om långtidsdömda.

För att underlätta anpassningen i samhället kan en intagen enligt 32 § första stycket KvaL beviljas tillstånd att lämna anstalten för viss kort tid (normalpermission), om det inte finns påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk. Vid denna bedömning skall särskilt beaktas om den intagne nyttjat eller förfarit olagligt med narkotika inom anstalten eller utan giltigt skäl vägrat att lämna urinprov. Permission får

enligt 32 § andra stycket också beviljas om någon annan särskild anledning föreligger (särskild permission).

För permission får ställas de villkor som anses erforderliga beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat. Om noggrann tillsyn behövs kan det föreskrivas att den intagne under permissionen skall stå under bevakning.

I fråga om permissioner gäller dessutom vissa kvalifikationstider. Sålunda bör enligt 12 § första stycket förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt (KvaF) den som dömts till minst två års fängelse inte utan särskilda skäl beviljas permission innan han har avtjänat sex månader av straffet.

Riksrevisionsverket har på regeringens uppdrag granskat kriminalvården och hur den utnyttjar sina resurser. Uppdraget redovisades i rapporten Effektivare kriminalvård – En hindersanalys, RRV 1999:27. Riksrevisionsverket fann vid sin granskning brister i bl.a. styrningen. Verket riktade också kritik mot den uppföljning som sker.

Med anledning av Riksrevisionsverkets kritik och att en av de misstänkta för de s.k. Malexandermorden var på permission när brotten begicks beordrade generaldirektören för Kriminalvårdsstyrelsen i en skrivelse den 18 juni 1999 samtliga myndighetschefer att omedelbart förvissa sig om att man hade erforderlig kontroll över långtidsdömdas utevistelser. Vidare tillsattes en arbetsgrupp inom kriminalvården för att se över den praktiska tillämpningen av gällande regler för utevistelser och, i mån av behov, föreslå erforderliga förändringar i regelverket. Översynen skulle särskilt avse utevistelser för personer dömda för grov brottslighet till fängelse fyra år eller mer som hade eller kunde förväntas bli föremål för normalpermissioner före den 1 februari 2000.

Arbetsgruppen, som antog namnet 1999 års permissionsutredning, undersökte bl.a. i vilken grad kunskaper från riksmottagningen på kriminalvårdsanstalten Kumla används i riskbedömningen och i vad mån en förnyad riskbedömning görs. Uppdraget gick också ut på att granska de förberedelser som görs för utevistelser och tillämpningen av villkor i samband med utevistelser. Det innefattade vidare att undersöka tillämpningen av förekommande beslutsdelegation och att beskriva i vilken omfattning myndighetscheferna involveras i bedömning och beslut angående enskilda intagna.

Arbetsgruppen redovisade i januari år 2000 sitt uppdrag i rapporten Långtidsdömdas utevistelser. Av rapporten framgår att det fanns brister i det dåvarande regelverket samt i fråga om den praktiska tillämpningen av detta. Sammanfattningsvis ansågs att lagstiftningen på området var tillfredsställande, men att Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter i vissa delar borde arbetas om. Arbetsgruppens främsta kritik rörde dock den praktiska tillämpningen av regelverket samt brister i intern kontroll och uppföljning. Permissioner hade i många fall beviljats slentrianmässigt och särskilda permissioner hade ibland beviljats för tveksamma ändamål. I många fall hade särskilda villkor för utevistelserna saknats trots att de hade behövts. Härtill kom att kontrollen av de intagna varit bristfällig. Kriminalvården hade i ett flertal fall haft dålig kännedom om under vilka förhållanden som den intagne tillbringat permis-

ionen. Någon mer ingående uppföljning efter genomgången permission hade inte skett utan i regel hade endast drogfrihet och färdhandlingar kontrollerats vid återkomsten till anstalten. Enligt arbetsgruppen krävdes det en stramare tillämpning, bättre kontroll och minskad volym av utevistelser. En rad åtgärder föreslogs, bl.a. att lokala och regionala chefer omedelbart skulle ges i uppdrag att snarast göra en genomgång av samtliga intagnas utevistelser och därvid särskilt kontrollera att regelsystemet tillämpades korrekt.

Justitieministern uttalade sig den 3 februari 2000 i ett interpellationssvar i fråga om permissionsreglerna för fängelsedömda. Hon hänvisade därvid till ovan redovisad rapport och anförde att det är en självklarhet att varje permission skall planeras, kontrolleras och följas upp. Hon utgick från att Kriminalvårdsstyrelsen omedelbart skulle vidta åtgärder för att förbättra kontrollinsatserna. Hon anförde vidare i fråga om behovet av farlighetsbedömningar bl.a. följande. Ett arbete med att utveckla möjligheterna att göra säkrare risk- och farlighetsbedömningar pågår inom kriminalvården. Ett exempel är riksmottagningen vid Kumla där alla långtidsdömda män utreds och en individuell riskprofil tas fram. Den används som en del i bedömningen av vilka särskilda villkor som skall gälla för långtidsdömda, bl.a. vid permissioner. För att förhindra permissionsmissbruk är den riskbedömning som inledningsvis görs av långtidsdömda emellertid inte tillräcklig. Kriminalvården måste hitta bättre metoder och arbetssätt för att göra risk- och farlighetsbedömningar. Regeringen har därför gett Kriminalvårdsstyrelsen i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att göra säkrare risk- och farlighetsbedömningar (riksdagens snabbprotokoll 1999/2000:60).

Åttersrapportering av uppdraget att redovisa vilka insatser som genomförts i fråga om risk- och farlighetsbedömningarna skall ske i samband med att kriminalvården avger sin årsredovisning för år 2000 (kriminalvårdens regleringsbrev för år 2000).

De nya föreskrifterna och allmänna råden är nu klara (KVVFS 2000:7) och innehåller i huvudsak följande. Inledningsvis understryks vikten av en väl genomtänkt permissionsplanering och att permissioner alltid måste prövas efter lagstiftningens krav. Vidare innehåller de en uppräkningslista av faktorer som bör beaktas vid den riskbedömning som skall göras inför varje permissionstillfälle. Där anges bl.a. de förhållanden under vilka den intagne kommer att tillbringa den eventuella permissionen. Härvid bör beaktas risken för att vistelsemiljön kan innebära tillgång till alkohol, droger, vapen och potentiella eller identifierade brottsoffer. Kontrollen av vistelsemiljön kan ske på olika sätt, t.ex. kan polismyndighet eller frivård kontaktas för att efterhöra om de har någon information om den tilltänkta permissionsadressen. Vid osäkerhet om riskerna bör utredningen kompletteras med ett utlåtande från en i riskvärdering tränad psykiater eller psykolog. Då ett sådant utlåtande begärs bör särskilt den intagnes grad av psykopati efterfrågas. I de allmänna råden sägs också att det vid prövningen avseende intagen som deltagit i gäng- eller ligabrottslighet även bör beaktas tidpunkter för målskamraters utevistelser i de fall samtidiga utevistelser bedöms medföra risk för fortsatt brottslighet.

Bland föreskrifterna upptas även bestämmelser om kvalifikationstid (1 §). I anslutning till den bestämmelsen upplyses att minimitiden inte utgör någon utfästelse om permission vid viss tidpunkt. En intagen bör inte beviljas normalpermission vid minimitid i ett antal närmare uppräknade fall, exempelvis om han under tidigare eller pågående verkställighet misskött permissioner eller annan utevistelse.

Såvitt gäller särskild permission framhålls att alla förutsebara aktiviteter bör inplaneras för att utföras under normalpermission. Som exempel på när i stället särskild permission får beviljas nämns närvaro vid närståendes begravning och vissa fall av inställelse vid domstolsförhandling.

I föreskrifterna anges vidare att en skriftlig permissionsplan skall upprättas för varje permissionstillfälle (5 §) och att villkor om att följa planen skall ställas om det inte bedöms vara obehövt (7 §). Även i övrigt ges vissa allmänna råd om när villkor för permissioner skall ställas och vilka slags villkor som kan användas. Bestämmelser finns också om uppföljning efter permission (11 §) innebärande att utfallet skall kontrolleras, vilket anges kunna ske genom kontroll av drogfrihet, färdbiljetter, intyg m.m.

Utskottet har inhämtat att det inom Kriminalvårdsstyrelsen pågår ett arbete med att följa upp de nya permissionsföreskrifterna. Arbetet beräknas vara färdigt under våren 2001.

När utskottet senast behandlade yrkanden om en restriktivare hållning i fråga om permissioner konstaterade utskottet i likhet med motionärerna att det under år 1999 hade skett flera allvarliga fall av permissionsmissbruk som gav anledning att strama upp permissionsbestämmelserna och deras tillämpning (bet. 1999/2000:JuU15 s. 8 f). Utskottet noterade, som nämnts ovan, att alla lokala chefer inom kriminalvården fått i uppdrag att gå igenom samtliga utevistelser, göra en behovsprövning i varje enskilt fall, överväga i vilken mån permissionerna skall förenas med särskilda villkor och förbättra kontrollen av permissionerna. Vidare pågick som redan nämnts en översyn av Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om permissioner.

Utskottet kan nu konstatera att föreskrifterna på området stramats upp och att det dessutom aviserats en uppföljning av dem. Föreskrifterna synes ha fått en ändamålsenlig utformning. Förutsättningarna för att i framtiden minska antalet fall av missbruk av permissionssystemet framstår alltså som goda. För närvarande finns det inte skäl för riksdagen att initiera några ytterligare ändringar av permissionsreglerna. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju505 och Ju507 samt motion Ju928 i här aktuell del.

I motionerna Ju502, Ju911 och Ju928 (alla m) begärs att elektronisk övervakning skall användas vid permissioner och frigång.

Även frågan om att använda elektronisk övervakning vid permissioner berördes av 1999 års permissionsutredning. Enligt utredningens uppfattning är sådan övervakning varken praktiskt möjlig eller särskilt effektiv för att kontrollera kortvariga utevistelser. Utredningen hänvisade dock till att arbete pågår i Justitiedepartementet i frågan.

I promemorian Från anstalt till frihet (Ds 2000:37) görs bedömningen att det, åtminstone för närvarande, inte finns tillräckliga skäl att lagreglera möjligheten att använda intensivövervakning i samband med permissioner. I promemorian anförs sammanfattningsvis att intensivövervakning inte utgör något hinder mot att begå brott, att de kontroll- och stödeffekter som skulle kunna uppnås i de flesta fall skulle kunna uppnås genom att villkor ställs och att bl.a. installation av utrustningen skulle bli så resurskrävande att det inte skulle stå i proportion till vinsterna.

I en nyligen beslutad lagrådsremiss delar regeringen den uppfattning som kommer till uttryck i promemorian.

När utskottet behandlade liknande yrkanden förra våren hänvisade utskottet till det här redovisade arbetet inom Regeringskansliet. Arbetet borde enligt utskottet avvaktas.

Utskottet noterar att regeringen inom kort kommer att för riksdagen redovisa sina överväganden i frågan. I avvaktan på det bör riksdagen inte ta ställning till om elektronisk övervakning bör komma till användning även vid permissioner. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju502 samt motionerna Ju911 och Ju928 i här aktuella delar.

Psykiskt störda lagöverträdare

I motion Ju518 (s) framhålls att kostnadsansvaret för personer dömda till rättspsykiatrisk vård bör åvila staten.

Om en person överlämnas till rättspsykiatrisk vård har i regel landstingen att stå för de vårdkostnader som uppkommer.

Regeringen beslutade den 20 maj 1999 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att utreda frågor om ansvar och påföljder för psykiskt störda lagöverträdare (dir. 1999:39). Kommittén skall lämna förslag till en reformerad reglering av det straffrättsliga ansvaret samt formerna för ingripanden mot denna grupp av lagöverträdare. Kommittén skall därvid bl.a. analysera argumenten för och emot införandet av en tillräknelighetsreglering och de konsekvenser en sådan förändring skulle medföra, ta ställning till hur påföljdsregleringen för de psykiskt störda lagöverträdarna skall utformas och lämna förslag till hur ansvaret för den rättspsykiatriska vården skall fördelas. Utredningen skall också överväga om det finns behov av att lagreglera frågan om ansvar vid tillfällig sinnestörning som uppkommit utan eget vållande och om det finns ett påtagligt praktiskt behov av en särreglering när det gäller de utvecklingsstörda. Uppdraget skall redovisas senast vid utgången av år 2001.

När utskottet behandlade denna fråga våren 2000 (bet. 1999/2000:JuU15 s. 14 f) konstaterade utskottet att en utredning hade tillsatts för att utreda frågor om ansvar och påföljder för psykiskt störda lagöverträdare. I uppdraget ligger också, påpekade utskottet, att utreda vem som, formellt och finansiellt, skall ansvara för den rättspsykiatriska vården. Det pågående utredningsarbetet borde enligt utskottet inte föregripas.

Utskottet anser fortfarande att det pågående utredningsarbetet bör avvak-
tas, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju518.

I motion Ju506 (kd) hävdas att uppgifterna i belastningsregistret om perso-
ner dömda till rättspsykiatrisk vård är bristfälliga.

I 6 § förordningen (1999:1134) om belastningsregister föreskrivs att regist-
ret skall innehålla uppgifter om intagning i eller utskrivning från en sjuk-
vårdsinrättning angående den som av domstol har överlämnats till rättspsykia-
trisk vård. Enligt 35 § samma förordning skall bl.a. chefsöverläkare lämna
sådana uppgifter till Rikspolisstyrelsen.

I 28 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård finns bestämmelser om
att målsägande i vissa fall skall underrättas om att den dömde är på fri fot.

I sammanhanget bör även nämnas att regeringen beslutat att ge en särskild
utredare i uppdrag att följa genomförandet av den nya polisregisterlagstift-
ningen (dir. 1999:99). Den fråga som väckts i motionen får anses ligga inom
ramen för utredningens uppdrag.

Utskottet har inhämtat att det inom ramen för en undersökning som utförs
inom Socialstyrelsen framkommit att vissa uppgifter inte rapporterats till
belastningsregistret. Med anledning därav har styrelsen informerat chefsöver-
läkarna om skyldigheten att lämna uppgifter. Den nu aktuella undersökningen
förväntas bli klar under våren.

Utskottet kan konstatera att det finns skäl som talar för att inrapporteringen
av uppgifter inte till fullo fungerar. Som framgår ovan har dock frågan upp-
märksamats. Utskottet utgår också från att regeringen vidtar de åtgärder
som kan behövas – de författningsändringar som kan behövas ligger på för-
ordningsnivå. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju506.

Lekmanövervakare

I motionerna Ju510 (kd) och Ju516 (fp) begärs att arvudet till s.k. lekmanöver-
vakare skall höjas.

I förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder anges att
övervakaren har rätt till ersättning enligt de normer som fastställs av rege-
ringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (5 kap. 17 §).

Kriminalvårdsstyrelsen har den 9 januari 2001 beslutat att ersättningen
skall höjas från 300 kr per månad till 400 kr. Efter höjningen utgår 150 kr
som arvode och 250 kr för omkostnader. Sistnämnda del är skattefri.

I budgetpropositionen för år 2001 (utg.omr. 4, avsnitt 4.4.4) anförde rege-
ringen att en förutsättning för att den dömde skall kunna återanpassas till ett
liv utan kriminalitet är att han eller hon under verkställighetstiden ges möjlig-
het till kontakter utanför anstalten. Att kontakterna med familj och barn i
möjligaste mån bör upprätthållas är, anförde regeringen, i det närmaste en
självklarhet. Här fyllde de besökslägenheter som inrättats på många anstalter
en viktig funktion. Det var enligt regeringen emellertid också nödvändigt att
försöka finna andra vägar för de dömda att knyta sociala kontakter. I det
sammanhanget spelade bl.a. lekmanövervakarna en viktig roll. Det person-

liga engagemang och intresse som frivilliga insatser innebär kan, påpekade regeringen, aldrig helt ersättas av det stöd som erbjuds inom ramen för ett tjänstemannaansvar. Vikten av de frivilliga krafternas inslag i kriminalvården kunde därför inte nog betonas. Ideella insatser är dock inte alltid tillräckligt. Även frivilliga krafter borde få rimliga utlägg täckta. Regeringen skulle därför överväga hur stödet till de frivilliga insatserna skall utformas i framtiden.

Antalet lekmanövervakare pendlade under åren 1995–1999 mellan ca 4 550 och 5 050. Vid utgången av år 1999 uppgick antalet till 4 609. Enligt vad regeringen anförde i budgetpropositionen (utg.omr. 4, avsnitt 4.6.4) finns det uppgifter som tyder på att den nedgång av antalet som skett under år 1999 inte är tillfällig utan ett tecken på en successiv nedgång, eftersom det är allt svårare att rekrytera nya lekmanövervakare. Dessa är, anfördes det, en stor tillgång i kriminalvården, och regeringen ansåg därför att det är angeläget att frivården, bl.a. genom information och medverkan i skilda former av utbildning, medverkar till att stimulera fler att bli lekmanövervakare.

Justitieministern har i ett frågesvar under våren 2000 gett uttryck för en liknande uppfattning (svar på frågorna 1999/2000:872 och 883).

I kriminalvårdens regleringsbrev för år 2001 har Kriminalvårdsstyrelsen getts i uppdrag att komma med förslag till hur samarbetet med ideella organisationer kan utvecklas och stödjas. Uppdraget skall redovisas senast den 1 maj 2001.

Utskottet vill inledningsvis uttrycka sin uppskattning för de insatser som lekmanövervakarna gör för kriminalvården. Med sitt engagemang bidrar de på ett mycket värdefullt sätt bl.a. till att frivårdens klienter ges möjlighet att skapa ett socialt kontaktnät. Lekmanövervakarna utgör alltså en tillgång för kriminalvården. Utskottet delar också motionärernas uppfattning om vikten av att dessa personer ges såväl en rimlig ersättning som stöd i sina uppdrag. Det är därför glädjande att dessa frågor uppmärksammats på olika håll. Här tänker utskottet bl.a. på den nyligen beslutade höjningen av ersättningen men också på det uppdrag som Kriminalvårdsstyrelsen fått och som skall redovisas redan under våren. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna Ju510 och Ju516.

Övrigt

Kostnaden för utvisades hemresor

I motion Ju509 (m) begärs att kriminalvårdsanstalterna skall ges befogenhet att kvarhålla del av den ersättning fängelsedömda som skall utvisas erhåller under tiden i anstalt. Medlen skall användas till att bekosta deras hemresa när de utvisas.

Enligt 9 kap. 1 § utlänningslagen (1989:529) är en utlänning som utvisas skyldig att betala kostnaden för sin egen resa till den ort han sänds eller åläggs att resa genom en myndighets försorg.

Av uppgifter som utskottet erhöll våren 2000 från Rikspolisstyrelsen och Polismyndigheten i Örebro län, där Kriminalvårdsmyndigheten Kumla är belägen, framgår att bestämmelsen mycket sällan tillämpas. Anledningen till detta är att den som skall utvisas som regel antingen saknar medel eller motsätter sig att betala för resan. Eftersom det inte finns någon särskild ordning för indrivning i dessa fall måste polisen, om den som skall utvisas vägrar att betala, ansöka om stämning i domstol samt kvarstad för att kunna utverka den utvisades medel. Detta är tids- och resurskrävande och anses i regel inte meningsfullt att göra.

Vad gäller den ersättning en intagen erhåller under anstaltsvistelsen gäller enligt 44 § KvaL att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddelar föreskrifter beträffande användningen av ersättningen. Regeringen har med stöd av 38 § KvaF delegerat denna befogenhet till Kriminalvårdsstyrelsen.

Kriminalvårdsstyrelsen har reglerat frågor rörande de intagnas ersättningar i KVVFS 1999:4. Av 15 § i föreskrifterna följer att 10 % av den intagnes ersättning skall innehållas för permissions- och frigivningsändamål. De innehållna medlen skall i första hand användas till utgifter i samband med permission och frigivning, t.ex. för resa, uppehälle, inköp av klädustrustning eller liknande. Enligt Kriminalvårdsstyrelsen är det möjligt att använda dessa medel också för den dömdes hemresa i samband med utvisning. Detta förutsätter dock att den intagne samtycker till det.

För det fall att den intagne inte frivilligt vill betala sådant som han är skyldig att betala, t.ex. kostnaden för hemresa, gäller i princip samma regler som för indrivning av fordringar från andra människor i samhället. Det krävs alltså en dom som kan verkställas. För intagna i kriminalvårdsanstalt gäller dock särskilda regler i fråga om möjligheterna till utmätning. I 45 § KvaL föreskrivs sålunda att om en intagen uppsåtligen förstört egendom som tillhör anstalten, får ersättning för det tas ut av den ovan nämnda ersättningen. I övrigt får dock utmätning inte ske i den ersättning som för den intagnes räkning står inne hos kriminalvårdsmyndighet. En dom som går ut på att den intagne skall betala något kan alltså bara verkställas genom utmätning i annan egendom som den intagne har.

När utskottet behandlade denna fråga våren 2000 (bet. 1999/2000:JuU15 s. 15 f) konstaterade utskottet att det redan finns en möjlighet för kriminalvården att innehålla del av den intagnes arbetsersättning för att betala hans hemresa efter frigivningen. Svårigheterna består i stället, anförde utskottet, i att det inte är möjligt att ta medlen i anspråk utan ett rättsligt förfarande, om inte den intagne samtycker till det. Detta var naturligtvis otillfredsställande men utskottet var inte berett att ta något initiativ i frågan.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är rimligt att den som dömts till utvisning också betalar för hemresan. Detta är också innebörden av gällande lagstiftning. Som framgår av det ovan sagda finns det inte möjlighet att tvinga en intagen att betala för resan. För det krävs en reglering motsvarande den som nu gäller i fråga om ersättning för uppsåtligen förstörd egen-

dom som tillhör anstalten. Som skäl för en sådan ordning kan i och för sig anföras att den typ av fordran som motionärerna tar upp har ett så nära samband med straffverkställigheten att det framstår som rimligt att staten kan tvinga fram betalning. Utskottet kan emellertid också se skäl som talar emot en sådan ordning, och utskottet är för närvarande inte berett att förorda en lagändring. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju509.

Särskilda avdelningar för livstidsdömda

I motion Ju710 (kd) anföras att särskilda avdelningar bör inrättas för livstidsdömda.

Utskottet har inhämtat att Kriminalvårdsmyndigheten Kumla planerar att öppna en avdelning med 24 platser för livstidsdömda den 1 mars 2001.

Utskottet konstaterar att motionsönskemålet är tillgodosett med det initiativ som tagits inom kriminalvården. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju710 i denna del.

Individuella behandlingsplaner

I motion Ju913 (kd) understryks vikten av att individuella behandlingsplaner upprättas för alla intagna.

Enligt 6 § KvaF skall för varje intagen upprättas en behandlingsplan. Planen skall, under hänsynstagande till anstaltstidens längd och övriga omständigheter, inriktas på åtgärder som är ägnade att främja den intagnes anpassning i samhället och som förbereder honom för tillvaron utanför anstalten. Till ledning för upprättandet av behandlingsplanen skall behandlingsundersökning utföras, i den mån erforderlig utredning inte redan finns tillgänglig. De närmare föreskrifterna om behandlingsplanering m.m. meddelas enligt 8 § KvaF av Kriminalvårdsstyrelsen.

Av Kriminalvårdsstyrelsens anstaltsföreskrifter (KVVFS 1998:8) följer att behandlingsplanen skall upprättas inom tre veckor från intagningen. Behandlingsplanen prövas och fastställs av anstaltens behandlingskollegium.

Utskottet har inhämtat att det inom Kriminalvårdsstyrelsen pågår ett arbete med att ta fram nya föreskrifter om verkställighetsplaneringen. Inom ramen för det kommer även den av motionärerna väckta frågan att tas upp. De nya föreskrifterna beräknas bli färdiga under år 2001.

BRÅ har i rapporten Från anstalt till livet i frihet – inför muck (BRÅ-rapport 2000:20) undersökt bl.a. anstaltens planering och dokumentation av behandlingsinsatser. I rapporten anför BRÅ att behandlingsplaneringen i mindre än hälften av fallen som ingick i undersökningen innehöll en planering som motsvarade kraven. De flesta planer hade dock upprättats inom föreskriven tid.

Hösten 1999 behandlade utskottet ett liknande yrkande (bet. 1999/2000:JuU1 s. 74 f). Utskottet konstaterade att regeringen i KvaF delegerat till Kriminalvårdsstyrelsen att besluta om den närmare utformningen av behandlingsplaneringen. Utskottet utgick från att Kriminalvårdsstyrelsen

härvid vägt olika för- och nackdelar mot varandra för att åstadkomma en ändamålsenlig utformning. Utskottet utgick också från att Kriminalvårdsstyrelsen följer upp och ser till att regleringen fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Mot bakgrund härav och då det enligt utskottets mening knappast var lämpligt att riksdagen gick in och i detalj reglerade hur behandlingsplaneringen skall gå till avstyrkte utskottet den då aktuella motionen.

Utskottet konstaterar att den studie som BRÅ genomfört tyder på att det finns vissa brister i fråga om behandlingsplanerna. Något ingripande från riksdagens sida behövs emellertid inte eftersom problemen redan uppmärksammats inom kriminalvården och nya föreskrifter är att vänta. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju913 i denna del.

Villkorlig frigivning

I motion Ju928 (m) hävdas att den intagnes skötsamhet bör beaktas i större utsträckning vid beslut om villkorlig frigivning.

I samband med att utskottet behandlade regeringens förslag om ändrade regler för villkorlig frigivning våren 1998 (bet. 1997/98:JuU21 s. 12 f) tog utskottet ställning till ett motionsyrkande liknande det nu aktuella. Utskottet ville till att börja med framhålla att starka rättviseskäl talar för att reglerna om villkorlig frigivning i princip skall vara obligatoriska. En långtgående fakultativitet där omständigheterna i det enskilda fallet skall avgöra om en intagen frigives villkorligt eller inte öppnar, enligt vad utskottet anförde, för godtycke och social diskriminering. Det leder också, påpekade utskottet, till att intagna som av domstolen får samma straff kan komma att avtjäna olika lång tid i anstalt. För att skapa goda förhållanden på anstalten och för att främja den dömdes rehabilitering borde, å andra sidan, i någon utsträckning markeras att den dömde kan påverka sin verkställighet genom att vara skötsam. Fakultativa inslag kunde därför inte helt undvaras. Utskottet delade därför regeringens bedömning att villkorlig frigivning borde kunna, såsom föreslogs i det då aktuella ärendet, senareläggas vid misskötsamhet från den intagnes sida under verkställigheten. Enligt utskottets då redovisade mening understryker ett sådant system vikten av att den intagne iakttar de regler som gäller och ger möjlighet till sanktioner mot överträdelser.

Utskottet håller fast vid sina ovan redovisade överväganden från 1998. Reglerna om villkorlig frigivning har alltså fått en ändamålsenlig utformning. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju928 i denna del.

Uppföljning av vårdpåföljder

I motion Ju928 (m) efterfrågas en översyn av hur påföljder som innehåller en av domstol fastställd vårdplan fungerar.

Den typ av plan som motionärerna åsyftar förekommer inom ramen för påföljden skyddstillsyn och då som en särskild föreskrift om att den dömde skall följa en särskild behandlingsplan (s.k. kontraktsvård). Vidare förekom-

mer beslut om vårdplan när det gäller överlämnande till vård inom socialtjänsten av unga lagöverträdare.

Skyddstillsyn innebär att den dömda ställs under övervakning. Rätten kan i domen meddela föreskrifter som t.ex. kan gå ut på att den dömda skall genomgå vård. Sådana föreskrifter kan också meddelas av övervakningsnämnden. Följer den dömda inte vad som åligger honom kan övervakningsnämnden vidta åtgärder, t.ex. besluta att den dömda skall meddelas en varning. Under vissa förutsättningar kan övervakningsnämnden begära att åklagare hos domstol för talan om att skyddstillsynen skall undanröjas.

I fråga om s.k. kontraktsvård, som alltså är en särskild form av skyddstillsyn, innebär gällande ordning att rätten som ett särskilt skäl att välja påföljden skyddstillsyn skall beakta om missbruk av beroendeframkallande medel eller något annat särskilt förhållande som kräver vård eller behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts och den tilltalade förklarar sig villig att genomgå lämplig behandling som enligt en för honom uppgjord plan kan anordnas i samband med verkställigheten (30 kap. 9 § andra stycket 3 brottsbalken). Någon sådan behandlingsplan förekommer inte i de ordinära fallen av skyddstillsyn.

Om den planerade behandlingen är av avgörande betydelse för att döma till skyddstillsyn skall rätten i domslutet ange hur långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd. I sådana fall skall dessutom en föreskrift meddelas om behandlingsplanen. I samband med en sådan behandlingsplan får föreskrivas att den som ansvarar för behandlingen skall anmäla till den lokala kriminalvårdsmyndigheten och åklagaren, om den dömda allvarligt åsidosätter sina åligganden enligt planen (28 kap. 6 a § brottsbalken). Åklagare får föra talan om undanröjande av skyddstillsynen, om den dömda allvarligt har åsidosatt sina åligganden enligt den behandlingsplan som gäller för honom (28 kap. 8 § brottsbalken). Denna möjlighet föreligger även om övervakningsnämnden inte gjort anmälan om saken.

Såvitt gäller vård inom socialtjänsten innebär gällande ordning att domstolen meddelar en föreskrift om att den unge skall genomgå den vård eller bli föremål för en sådan åtgärd som vårdplanen innehåller. I vissa fall kan också föreskrift om s.k. ungdomstjänst meddelas (31 kap. 1 § brottsbalken).

Om den dömda i väsentlig grad bryter mot en föreskrift som har meddelats får, efter ansökan av åklagare, den domstol som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet. I stället för att undanröja förordnandet får rätten besluta att meddela varning, om detta är en tillräcklig åtgärd. Möjligheten att undanröja förordnandet gäller också i några andra fall. Här handlar det dels om fall där den planerade vården eller åtgärderna som socialnämnden planerat inte kommer till stånd eller om vården i väsentlig utsträckning avviker från den planerade, dels om fall där den dömda överlämnats till vård enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall och den planerade vården visar sig inte kunna anordnas (38 kap. 2 § brottsbalken).

I 65 a § socialtjänstlagen (1980:620) föreskrivs att socialnämnden skall underrätta åklagarmyndigheten om vården eller andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd. Detsamma gäller om den dömde bryter mot en föreskrift om ungdomstjänst.

I 5 § förordningen (1994:1763) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare föreskrivs att åklagaren genast skall vidta åtgärder, om det på grund av en underrättelse enligt nyss nämnda bestämmelse i socialtjänstlagen uppkommer fråga om att, med stöd av 38 kap. 2 § brottsbalken, undanröja ett förordnande om överlämnande till vård inom socialtjänsten.

I regleringsbrevet för BRÅ avseende år 2001 anges att regeringen under året kommer att fatta beslut om en utvärdering av de förändringar av påföljdssystemet för unga lagöverträdare som beslutades våren 1998 (prop. 1997/98:96, JuU21).

Utskottet kommer under våren 2001 att anordna en offentlig utfrågning rörande påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Utfrågningen äger rum på initiativ från företrädare för Moderata samlingspartiet.

Utskottet vill inledningsvis påpeka att det finns ett system för övervakning av att överlämnanden till vård inom socialtjänsten – i likhet med vad som gäller när påföljden bestäms till s.k. kontraktsvård – kommer att innehålla det som redovisats i vårdplanerna. Härmed är dock inte sagt att det inte skulle finnas några problem såvitt gäller tillämpningen av regelverket. Mot den bakgrunden anser utskottet att det finns skäl att välkomna den aviserade utvärderingen av det nya påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Den av Moderata samlingspartiet initierade utfrågningen på området kommer också att ge värdefulla kunskaper. Utskottet ser inget skäl till att riksdagen nu skulle uttala sig i frågan, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju928 i denna del.

Straffverkställighet utomlands

I motion Ju508 (m) hävdas att de som dömts till fängelse och utvisning bör få avtjäna fängelsestraffet i sitt hemland.

Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (IVL) – som bygger på de s.k. överförande- och brottmålsdomskonventionerna – och lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (NVL) innebär att det redan i dag är möjligt att låta personer som här i riket dömts till fängelse och utvisning verkställa sina straff i hemlandet.

Överförande av verkställighet till annan stat förutsätter, när varken brottmålsdomskonventionen eller överförandekonventionen är tillämpliga, att det föreligger någon annan internationell överenskommelse. Vidare kan regeringen enligt 3 § IVL om det föreligger synnerliga skäl för visst fall träffa överenskommelse med främmande stat om överförande av straffverkställighet. Ett exempel på en bilateral överenskommelse är det avtal om verkställighet av straffrättsliga påföljder som Sverige ingått med Thailand (SÖ 1990:35).

Våren 2000 behandlade utskottet regeringens förslag om att riksdagen skulle godkänna ett tilläggsprotokoll till överförandekonventionen jämte vissa lagändringar. Förslagen innebar bl.a. att den dömde samtycke inte längre krävs för överförande när den dömde i samband med domen utvisas på grund av brottet. I samma ärende behandlade utskottet ett motionsyrkande liknande det nu aktuella (bet. 1999/2000:JuU13 s. 10 f). Utskottet framhöll då att förslagen i det ärendet gick i den riktning motionärerna efterlyste. Sålunda framhölls i propositionen som en allmän utgångspunkt att en återanpassning torde bli mer effektiv om den dömde i ett tidigt skede överförs till sitt hemland. I förhållande till stater som är anslutna till brottmålsdomskonventionen eller överförandekonventionen med tilläggsprotokollet syntes motionsönskemålen väsentligen tillgodosedda genom propositionens förslag.

Vad gällde stater som inte är anslutna till någon av de nämnda konventionerna utgick utskottet – i likhet med tidigare uttalanden – alltså från att regeringen, utan något särskilt riksdagsinitiativ, undersöker möjligheterna att ingå bilaterala avtal i den omfattning som är önskvärd.

Utskottet vidhåller den uppfattning utskottet gav uttryck för i våras, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju508 i denna del.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. En ny verkställighetslag (punkt 1)

av Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager med anledning av motionerna 2000/01:Ju911 yrkande 12 och 2000/01:Ju929 yrkande 16 som sin mening för regeringen vad som anförts i denna reservation.

Ställningstagande

Regeringen har i och för sig aviserat en översyn av KvaL. Detta är enligt vår mening inte tillräckligt. Vi anser att regeringen snarast skall ta initiativ till en utredning med uppdrag att lämna förslag till en helt ny lagstiftning. Då det finns ett stort pedagogiskt värde med att förse en ny straffverkställighetslagstiftning med ett namn som överensstämmer med lagstiftningens syfte, nämligen att ange de regler som skall gälla för hur fängelsestraff skall verkställas, bör den nya lagen benämnas fängelselagen.

Regeringen bör ges i uppdrag att snarast vidta åtgärder med anledning av vad vi nu har anført.

2. Verkställighetsinnehållet för sexualbrottsdömda, m.m. (punkt 2)

av Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Gunnel Wallin (c) och Siw Persson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager med anledning av motionerna 2000/01:Ju517 yrkande 1, 2000/01:Ju911 yrkande 8 och 2000/01:Ju913 yrkande 20 samt med avslag på motion 2000/01:Ju513 som sin mening för regeringen vad som anförts i denna reservation.

Ställningstagande

Det är som majoriteten anfört mycket viktigt att män som har begått sexualbrott får adekvat behandling för att undvika att de återfaller i likartad brottslighet. En möjlighet är att använda sig av farmakologisk behandling i syfte att minska sexualdriften. I dag kan dessa brottslingar frivilligt genomgå sådan behandling. Kriminalvården har dock inte någon möjlighet att ensamt besluta om behandling utan den bestäms och utförs inom ramen för hälso- och sjukvården oavsett om den medicinska behandlingen påbörjats i frihet eller under verkställigheten. Enligt vår uppfattning bör medicinsk behandling i kombination med terapi användas mer frekvent inom kriminalvården.

Härutöver bör enligt vår mening ställas som villkor för frigivning att den dömda underkastar sig farmakologisk behandling. Härigenom skulle allmänhetens skyddsintresse ges en större tyngd.

De frågor som vi nu valt att lyfta fram inbegriper flera svåra överväganden. Regeringen bör ges i uppdrag att utreda dem och återkomma till riksdagen med ett lagförslag. Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju517, Ju911 och Ju913 i dessa delar. Motion Ju513 bör inte föranleda någon åtgärd.

3. Permission (punkt 3)

av Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlöv (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager med anledning av motionerna 2000/01:Ju502, 2000/01:Ju505, 2000/01:Ju507, 2000/01:Ju911 yrkande 16 samt 2000/01:Ju928 yrkandena 13 och 14 som sin mening för regeringen vad som anförts i denna reservation.

Ställningstagande

Den praktiska tillämpningen av permissionsreglerna i KvaL har inte alls fungerat. Det är därför i och för sig positivt att kriminalvårdens tillämpningsföreskrifter på området reviderats. Med tanke på att det fortfarande är samma grundläggande regler i fråga om permissioner som gäller i KvaL känner vi emellertid en viss tvekan inför möjligheterna att med tillämpningsföreskrifter som verktyg åstadkomma en stramare hantering. Vi anser därför att dessa bestämmelser måste ändras. En utgångspunkt för en sådan förändring bör vara att det vid beslut om permission måste ske en avvägning mellan den intagnes intresse av att få permission och medborgarnas berättigade krav på skydd och säkerhet. Vid denna avvägning bör allmänhetens skyddsintresse ges en större tyngd än vad som är fallet i dag, särskilt när det är fråga om återfallsbrottslingar. Den intagnes intresse bör bedömas utifrån en individuellt

bestämd vårdplan. Härigenom ökar förutsättningarna för att permissionen används till något som långsiktigt bidrar till den dömdes återanpassning till samhället.

Härutöver är det viktigt att kontrollen av dem som beviljas permission är effektiv. I det sammanhanget vill vi påpeka att de utvärderingar som har gjorts av verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll har visat på ett övervägande positivt resultat. Vi anser att de erfarenheter kriminalvården erhållit skulle kunna användas även i andra sammanhang. Så skulle t.ex. elektronisk övervakning kunna införas som en extra säkerhetsåtgärd vid permissioner och frigångar. En försöksverksamhet bör inledas.

Regeringen bör låta utreda de frågor vi nu tagit upp och återkomma till riksdagen med erforderliga lagförslag.

4. Kostnaden för utvisades hemresor (punkt 6)

av Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager med anledning av motion 2000/01:Ju509 som sin mening för regeringen vad som anförts i denna reservation.

Ställningstagande

Vi anser att det är stötande att kriminalvården inte har befogenhet att utan den intagnes samtycke betala ut kvarhållna medel för att täcka kostnaderna för hans hemresa. Detta innebär också att den dömdes skyldighet att betala, som följer av stadgandet i 9 kap. 1 § utlänningslagen, inte kan upprätthållas. En sådan möjlighet bör därför införas för kriminalvården.

Regeringen bör ges i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser vad vi nu har anført.

5. Villkorlig frigivning (punkt 9)

av Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager med anledning av motion 2000/01:Ju928 yrkande 3 (delvis) som sin mening för regeringen vad som anförts i denna reservation.

Ställningstagande

Vår utgångspunkt är att utdömda fängelsestraff skall avtjänas. Villkorlig frigivning bör kunna komma i fråga om den dömden har skött sig under verk-

ställigheten, dvs. deltagit i undervisning och programverksamhet eller utfört anvisat arbete. Även hur den intagne uppfört sig i allmänhet bör beaktas. Härigenom blir den intagne stimulerad att sköta sig och uppträda på ett korrekt sätt. Det sagda innebär att det fakultativa inslaget vid bedömningen av när villkorlig frigivning får ske bör vara större. En sådan ordning är av både moralbildande och moralförstärkande betydelse för den intagne.

Regeringen bör ges i uppdrag att utreda frågan och återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

6. Uppföljning av vårdpåföljder (punkt 10)

av Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager med anledning av motion 2000/01:Ju928 yrkande 11 som sin mening för regeringen vad som anförts i denna reservation.

Ställningstagande

Det är viktigt att de påföljder som döms ut också verkställs i enlighet med de föreskrifter som meddelats i domen. I annat fall riskerar man att domstolarnas auktoritet undergrävs. Det är mot denna bakgrund viktigt med en fungerande kontroll av de domar som innehåller föreskrifter om vård. Denna fråga är av så grundläggande betydelse för rättsväsendet att riksdagen redan nu bör besluta att regeringen skall låta utreda frågan och vid behov återkomma till riksdagen med ett förslag till lagändringar. Det finns inte skäl att avvakta den aviserade utvärderingen av påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

Särskilda yttranden

1. Permission

Gunnel Wallin (c) anför:

Jag anser att det är viktigt att reglerna för när permission skall beviljas bygger på en avvägning mellan å ena sidan samhällets skyddsintresse och å andra sidan den intagnes behov av rehabilitering. Som jag tolkar de nya föreskrifterna ger de också uttryck för en sådan balans. Jag har därför valt att inte reservera mig till förmån för de motioner som är aktuella i denna del.

2. Psykiskt störda lagöverträdare

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Vi anser det angeläget att frågan om vem som skall stå kostnadsansvaret för dem som döms till rättspsykiatrisk vård får en lösning som återspeglar fördelningen av beslutsbefogenheter. I avvaktan på resultatet av den utredning som arbetar med frågan ser vi dock inget skäl att reservera oss till förmån för motion Ju518.

3. Lekmannaövervakare

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Gunnel Wallin (c) anför:

Den nuvarande ersättningen till lekmannaövervakare framstår som uppseendeväckande låg. Den höjning som kunnat ske inom ramen för kriminalvårdens anslag är otillräcklig. Vi föreslog i höstas att kriminalvården skulle få ett betydligt högre anslag än det som regeringens förslag innebar. Våra budgetalternativ röstades ner av riksdagens majoritet. Om de vunnit gehör hade det funnits möjlighet att höja ersättningen till lekmannaövervakarna betydligt mer än som nu skett.

4. Individuella behandlingsplaner

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Gunnel Wallin (c) och Siw Persson (fp) anför:

Vi anser att det är mycket glädjande att problemen med behandlingsplanerna uppmärksammats. Vi ser fram mot resultatet av det arbete som nu inletts i frågan. Vi har därför valt att inte reservera oss till förmån för motion Ju913 i denna del.

5. Straffverkställighet utomlands

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Med den lagstiftning som infördes genom riksdagens beslut i våras ökade möjligheterna att låta utvisningsdömda avtjäna sitt straff i hemlandet i stället för i Sverige. I vilken mån regeringen framöver kommer att träffa bilaterala avtal med stater som inte ansluter sig till tilläggsprotokollet till överförandekonventionen får framtiden utvisa. Vi har därför valt att i dagsläget inte reservera oss till förmån för motion Ju508.

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2000/01:Ju502 av Lars Björkman och Elizabeth Nyström (m) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om försök med GPS-övervakning av permittenter med fotboja.

2000/01:Ju505 av Elizabeth Nyström och Maud Ekendahl (m) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skärpta permissionsregler för livstidsdömda och dömda till längre fängelsestraff.

2000/01:Ju506 av Mikael Oscarsson (kd) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av den rättspsykiatriska vården.

2000/01:Ju507 av Mikael Oscarsson (kd) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av hanteringen av permissioner för interner dömda för grova brott.

2000/01:Ju508 av Ola Karlsson och Ingvar Eriksson (m) vari yrkas

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utländska medborgare som begått brott i Sverige skall utvisas för att avtjäna sina straff i hemlandet.

2000/01:Ju509 av Maud Ekendahl och Jeppe Johnsson (m) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kvarhållande av medel som täcker kostnaderna för den avvisades hemresa.

2000/01:Ju510 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd) vari yrkas: Riksdagen begär att regeringen ser över lekmanaarvodet för övervakare i enlighet med vad i motionen anförs.

2000/01:Ju513 av Håkan Juholt m.fl. (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om systemet med ”brandmansfångar”.

2000/01:Ju516 av Johan Pehrson (fp) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bristen på lekmanövervakare.

2000/01:Ju517 av Anne-Katrine Dunker och Berit Adolfsson (m) vari yrkas

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om vikten av behandling i kombination med fängelsestraff när det gäller pedofiler.

2000/01:Ju518 av Björn Kaaling m.fl. (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kostnadsfördelning för rättspsykiatrisk vård.

2000/01:Ju710 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd) vari yrkas

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en plan där särskilda avdelningar inrättas för livstidsdömda tills livstidsstraffsfrågan har utretts.

2000/01:Ju911 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas

8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att medicinering skall vara ett villkor vid villkorlig frigivning av sexualförbrytare i enlighet med vad som anförs i motionen.

12. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en ny verkställighetslagstiftning i enlighet med vad som anförs i motionen.

16. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning rörande elektronisk intensivövervakning av permissioner och frigångar.

2000/01:Ju913 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av individuella handlingsplaner inom kriminalvården.

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om farmakologisk och motivationsbehandling för sexualbrottsdömda.

2000/01:Ju928 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

3. (delvis) Riksdagen begär att regeringen lägger fram lagförslag om höjda krav på skötsamhet m.m. som en förutsättning för villkorlig frigivning samt möjlighet till särbehandling av unga lagöverträdare.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om återrapportering om genomförande av vårdplaner fastställda av domstol.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sätta allmänhetens skyddsbehov före den intagnes behov av vistelser utanför anstalt.

14. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om intensivövervakning av permissioner med hjälp av elektronisk fotboja.

2000/01:Ju929 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

16. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av verkställighetslagstiftningen i enlighet med vad som anförs i motionen.